

moslims

christenen

no.74 maart/april 1985

abt. per jaar f 16,--

Losse nrs. f 4,- incl.p.

Giro 4300211 t.n.v.

Cura Migratorum - Begrip

ISLAM
EN
MENSENRECHTEN

"Begrip"

Luybenstraat 17

5211 BR DEN BOSCH

Tel: 073 - 145159

Ten geleide:

Een titel die misschien vreemd aandoet, als men in kranten en op televisie hoort over executies van Bahai's in Iran, over lijfstraffen in Saoedi Arabië en over de ongunstige positie van de vrouw binnen de Islam. Wat denkt de Islam over de mensenrechten? Evenmin als "het" Christendom heeft "de" Islam een eenstemmige verklaring hierover. Vandaar dat we vier bijeenkomsten c.q. verklaringen bespreken waarin moslims van diverse origine en signatuur met verschillend gezag hun mening geven over rechten en plichten van moslims.

O.i. bestaat er nog geen dergelijke algemene christelijke verklaring. Wel heeft onlangs de R.K. Kerk een Handvest van de rechten van het gezin (cf. Archief van de Kerken, jan. 1984) gepubliceerd, maar dit is slechts een onderdeel van het totaal van rechten en plichten van de Christen.

Naast enkele negatieve punten kennen de moslimverklaringen ook positieve en originele rechten zoals bijv. het recht van de armen op de goederen van de rijken, het recht om het goede te gebieden en het kwade te verbieden (burgerlijke ongehoorzaamheid), het recht van bejaarden op financiële en morele steun van hun kinderen enz. Deze verklaringen zijn voor moslims bestemd. Ze geven echter een goed inzicht in de verwevenheid van godsdienst en maatschappij binnen de Islam.

Namens de redactie

P. Reesink

GESCHIEDENIS VAN WESTERSE MENSENRECHTEN.

Het idee "mensenrecht" in de zin van de verklaring van de Verenigde Naties (V.N.) (1948) is betrekkelijk laat ontstaan in het westen, nl. tijdens de 18e eeuwse Verlichting. Uitgangspunt was het idee van de menselijke waardigheid.

De Griekse stadsstaat en de Romeinse Republiek kenden het volledig burgerschap slechts aan mannen toe dus niet aan vrouwen en slaven. Zelfs Aristoteles vond het "natuurlijk" dat mensen bestonden uit vrijen en slaven. De filosofen van de Stoa ontwikkelden voor het eerst het idee van menselijkheid (humanitas) als basis voor gelijkheid. Dit had echter geen politieke of economische consequenties bij de organisatie van staat en maatschappij. Ook het christendom kende theoretische gelijkwaardigheid van iedere mens als kind God's in de religieuze sfeer. Toch bleven slaven en lijfeigenen nog lang bestaan. De scheiding van geestelijke en wereldlijke macht mag dan zijn wortels al hebben gehad in de ideologie van de renaissance, het is vooral de Verlichting geweest met zijn rationele filosofie die de menselijke reden centraal stelde, onafhankelijk van God en openbaring. Gelijkheid voor God werd vervangen door gelijkheid voor elkaar. Door God gegeven recht veranderde in door de natuur gegeven recht. Hoe men het ook in de loop der geschiedenis heeft willen legitimeren (theologische filosofisch, volgens het natuurrecht,...), men wilde steeds de menselijke waardigheid, moreel en juridisch, veilig stellen, - met name in recente tijd - die van het individu t.o.v. de gemeenschap of de staat.

In 1966 hebben twee conventies de Algemene Verklaring van de Verenigde Naties van 1948 juridisch vertaald

1. De internationale overeenkomst over economische, sociale en culturele rechten.
2. Die over burgerlijke en politieke rechten.

Komt 2 meer overeen met de westelijke individualistische opstelling die de macht van de staat wil inperken, 1 onderstreept de socialistische eis om als staat te zorgen voor economische gelijkheid en sociale rechtvaardigheid. In de Oostlanden en in de Derde Wereld worden de individuele mensenrechten teruggedraaid ten voordele van het recht op sociale rechtvaardigheid, gelijkheid en werk. De individuele vrijheden moeten wijken voor

de rechten van de staat op een nationale ontwikkeling.

De formulering van de mensenrechten van 1948 draagt duidelijk een westers stempel, ofschoon ze bedoeld zijn voor alle mensen van de gehele wereld, voor Oost en West, Noord en Zuid.

Vanwege dit universele karakter ontbreekt ook elke verwijzing naar God of naar openbaringsbron (Bijbel, Koran). Christendom en Islam hebben dan ook begrijpelijkerwijze moeite met deze formulering van de mensenrechten, omdat ze niet teruggaan op God als laatste bron en fundering van mens en bestaan, en dus van zijn rechten en plichten.

HOE DENKT DE ISLAM OVER DE MENSENRECHTEN?

Natuurlijk moeten we onderscheid maken tussen ideaal en werkelijkheid, tussen theorie en praktijk. Maar zelfs als we alleen de theorie beschouwen, moeten we erkennen dat moslims verschillen over hun rechten en plichten zoals deze uit de godsdienstige bronnen kunnen worden afgeleid. Meerderen zijn voor vrijheid van godsdienst, ook voor moslims. Velen zijn tegen lijfstraffen zoals die in Saoedië Arabië of in Pakistan worden toegepast. Ook hoort men steeds meer stemmen opgaan voor gelijkheid van man en vrouw in het familierecht. Nu heeft de man nog dikwijls recht op polygamie en verstoting, terwijl de vrouw geen christen partner mag huwen en een kleiner erfdeel krijgt toegewezen. Toch mag men niet concluderen dat het islamitische recht wars is van moderniteit en dat de Islam niet heeft bijgedragen aan de mensenrechten.

HISTORISCHE BIJDRAGEN VAN DE ISLAM AAN DE MENSENRECHTEN.

Zo was de eerste moslimstaat te Medina een gelijkgeschakelende, multireligieuze gemeenschap, waarin allen, zonder onderscheid van oorsprong, rijkdom of godsdienst opgeroepen werden in de *ṣahīfa*, tot onderlinge hulpverlening en samenwerking, geheel in de geest van de Koran (49,13). Er zijn weliswaar Koranverzen die uitnodigen om oorlog te voeren tegen ongelovigen (33,60-61;9,5). Dit waren echter, vooral in het begin, de tegenstanders uit Mekka. De enige geoorloofde strijd is om zich te verdedigen (2,194 en 2,190).

Het recht op leven (5,27; 4,29-30; 6,151), de verplichting voor regeerders om rechtvaardig te zijn (4,58) en om de geregeerden te raadplegen (3,159; 42,38), het recht

van de armen om deel te hebben aan de rijkdom van de welgestelden (70,24-25; 2,254; 9,60; 9,103; 57,7; 51,19; 13,22), dit zijn evenzoveel waarden, door de Koran bevestigd, en geheel nieuw voor de 7e eeuw.

Minder revolutionair maar niettemin een relatieve verbetering inluidend, zijn de maatregelen geweest m.b.t. de rechtpositie van de vrouw. (polygamie teruggebracht tot 4, recht op erfenis, recht om te getuigen). Eigenaars van slaven werd aangeraden om dezen de vrijheid te geven. De Islamitische maatschappij heeft nooit edellieden gekend of lijfeigenen. Ook de clerusstand was er onbekend.

Het islamitische recht (Sjarie'a) heeft deze relatieve vooruitgang vastgelegd, maar tevens ook geblokkeerd, vooral op het gebied van het openbaar recht en het familierecht. Van de 4e Kalief (Ali) tot aan de afschaffing van het Kalifaat door Atatürk, heeft de islamwereld veel autoritaire regimes gekend. De democratische revolutie en de industriële ontwikkeling hebben er weinig kansen gehad. Vandaar dat vakbonden, verenigingen, onafhankelijke rechtspraak, scheiding van godsdienst en staat, stemrecht, nog niet zijn binnengedrongen in het islamitisch recht. Toch hebben islamitische organisaties in de 70er jaren zich herhaaldelijk uitgesproken over de mensenrechten binnen de Islam. Achtereenvolgens behandelen we de volgende bijeenkomsten/teksten:

- I Ontmoeting tussen Saoedische en Europese juristen (1972-1974)
- II De studieconferentie van Koeweit (9-14 december 1980)
- III De topconferentie van Ta'if (25-29 januari 1981)
- IV De algemene verklaring van de mensenrechten in de Islam (Parijs 1981)

De lezer zal zich ervan bewust worden dat er geen unieke eensluidende stem bestaat die 'zou spreken namens de Islam. Pluraliteit dus van standpunten en teksten, afhankelijk van een steeds andere context.

I De ontmoeting tussen Saoedische en Europese juristen (1972-1974).

Memorandum

Op 15 juni 1970 schreef Dr. Edward Lowson, onderdirecteur van de Mensenrechten van de UNO, een brief aan de Algemene Secretaris van de Liga van de Arabische staten. Hierin deelde hij de 14e resolutie mee van de 25e zitting van de commissie van Mensenrechten en vroeg tevens de toepas-

sing van de Algemene Verklaring van de mensenrechten (1948) en van het Internationale Pact in zake economische, sociale en culturele rechten (1966). Het ministerie van B.Z. van S.Arabie richtte zich toen tot de secretaris van de Liga met een Memorandum, waarin het verzoek werd afgewezen, omdat de mensenrechten gegarandeerd worden door de goddelijke openbaring en niet "door wetgevingen, die, geïnspireerd door materialistische condities, steeds aan veranderingen onderhevig zijn en de voornaamste oorzaak vormen van wanorde onder de jeugd". Bovendien heeft S.Arabie serieuze kritiek op meerdere punten. Er volgt een opsomming van de mensenrechten, gegarandeerd door de islamitische wet: waardigheid van de menselijke persoon (Koran, 17,70), geen rassendiscriminatie, eenheid en waardigheid van gezin, beroep op wederzijdse hulpverlening (K 49,13 en 60,8); vrijheid van geweten, (K 2,256 en 10,99) bescherming van goederen, onschendbaarheid van domicilie (K 24,27), recht op wetenschap (K 10,101; 55,31) enz.

De Islamitische wet verzekert perfecte gelijk(waardig)heid tussen mensen en gaat zelfs verder dan de verklaring van de V.N. door gelijkheid en respect van de ander te vragen, zelfs in oorlogstijd (K.5,11). Deze Wet heeft meer overtuigingskracht en uitvoeringsmogelijkheden dan de eenvoudige aanbevelingen van de V.N.

De kritiek betrof 3 punten:

- a. Volgens artikel 16 van de Algemene Verklaring van de Mensenrechten (A.V.M.) hebben man en vrouw het recht om, zonder enige beperking van ras, nationaliteit, of godsdienst, te huwen en een gezin te stichten. Dit houdt in dat een moslim vrouw ook een niet-moslim man moet kunnen huwen.

Dit gemengde huwelijk echter (cf. Begrip no.71) is volgens de islamitische wet niet mogelijk. Vanwege de kwetsbare positie van de vrouw zou de niet-moslimse man het huwelijk kunnen ontwrichten. Een moslim man mag wel een Christin of Jodin huwen maar geen ongelovige vrouw.

- b. Artikel 18b van de A.V.M. (1948) houdt niet alleen vrijheid van godsdienstbeleving in, maar ook vrijheid om van godsdienst te veranderen.

Een moslim kan echter niet van godsdienst veranderen. Dit verbod op geloofsafval stamt uit Medina toen sommige Joden pas bekeerde moslims

probeerden over te halen om hun nieuwe geloof op te geven. De eenheid en vrede van de gemeenschap stonden toen op het spel.

- c. Artikel 8 van het Internationale Pact (1966) garandeert het recht om te staken en vakbonden op te richten. Het Memorandum herinnert eraan dat staten die deze rechten (het recht om te staken en vakbonden op te richten) hebben verkondigd, òf zich hiertegen hebben gekeerd, (bijv. URSS) of geklaagd hebben over de slechte gevolgen van deze vrijheden zoals de Verenigde Staten (V.S.) en Groot-Brittannië. S.Arabie heeft een arbeidswet en een sociale verzekeringswet aangenomen, die alle wettige rechten van de werknemers verzekeren, beter dan welke verklaring van de V.N. ook. Tegelijkertijd worden de sociale vrede en de productiviteit gewaarborgd, twee voorwaarden die onontbeerlijk zijn in een staat met een groeiende industrie.

Het Memorandum eindigt met een lange uiteenzetting over de voortreffelijkheid van de Saoedische wetgeving op het sociale en culturele vlak, terwijl de schending van deze rechten door de Sionistische staat gehegeld wordt.

Conferentie van Riyadh.

Kort na het verschijnen van dit Memorandum werd, op verzoek van Europese juristen, door het Saoedische Ministerie van justitie, een studieconferentie georganiseerd te Riyadh van 23 tot 26 maart 1972. De Europese juristen, onder leiding van Sean Mac Bride, begeleid door o.a. K.Vasak, J.L. Aujol en H.Laoust, hadden over 6 punten opheldering gevraagd. De Saoedische delegatie (met o.a. de minister van justitie, de rector en een professor van de faculteit der rechtsgeleerdheid te Riyadh en Mekka) ging hierop in.

- a. Moeten het burgerlijk wetboek en het strafrecht, gebaseerd op de Koran, niet aangepast worden aan de eisen van de 20e eeuw?
Men moet onderscheid maken tussen de algemene beginselen, die op de Koran gebaseerd en onveranderlijk zijn, en bijzondere artikelen, die voor ontwikkeling vatbaar zijn. (rol van persoonlijke reflectie).
- b. Zijn lijfstraffen niet wreed en onmenselijk? Deze straffen zijn streng maar er zijn veel voorwaarden en ze

zijn erg efficiënt. Er zijn in S. Arabie bijna geen dieven. Er is volledige veiligheid. Er is geen behoefte aan bewakers, of aan gepantserde auto's voor geldtransport. De condities om overspel te constateren zijn zo streng, dat er per eeuw nauwelijks één geval van overspel wordt geteld. De afschrikking van deze straf garandeert de stabiliteit van het gezin en het echtelijke geluk. Er bestaat geen twijfel over de oorsprong van de kinderen en prostitutie wordt zo vermeden.

- c. Wat de positie van de vrouw en het + verbod op vakbonden betreft werd d. verwezen naar het Memorandum.
- e. Waarom heeft S.Arabie geen grondwet? Koning Faysal had in 1962 een grondwet opgesteld. Deze is echter nooit afgekondigd. (In 1980 is een commissie benoemd om een tekst voor te bereiden). Trouwens er is geen grondwet nodig. In S.Arabie heeft de koning geen absolute macht. Hij moet handelen in overeenstemming met de islamitische Wet (Sjarie'a): deze geeft meer zekerheid dan alle menselijke grondwetten en staat er ver boven. Toch is de soeverein niet de vertegenwoordiger van God. Hij krijgt zijn macht en voert deze uit "krachtens de vrije keuze van het volk".
- f. Bestaan er uitzonderingstribunalen om de nationale veiligheid te verzekeren?

Nee, deze zijn in S.Arabie onbekend. Eenieder kan in hoger beroep gaan tegen de koning bij de burgerlijke of strafrechtelijke tribunalen.

De Europese delegatie was tevreden met deze antwoorden en sprak haar bewondering uit voor het Saoedi regime, vooral m.b.t. de mensenrechten.

In oktober 1974 bracht de Saoedi delegatie een bezoek aan Parijs, Rome (Vaticaan), Genève (Wereldraad van kerken) en Straatsburg, waar de volgende zaken ter sprake kwamen: Sjarie'a, culturele rechten, mens en vrede, de conditie van de vrouw, eenheid van de menselijke familie, steeds vanuit dezelfde islamitische perspectieven, zoals deze reeds in 1972 in Riyadh waren geformuleerd. Het zij nog vermeld dat zowel de moslims als het Vaticaan het eens waren over de goddelijke oorsprong van de mensenrechten.

II De studieconferentie van Koeweit (9-14 december 1980)

Deze bijeenkomst over de mensenrechten in de islam vond plaats onder auspiciën van de Internationale Commissie van juristen (I.C.J.) (Genève, secretaris-generaal Niall Mac Dermot), de Unie van Arabische advocaten (Caïro, secretaris-generaal Zouheir Al Midani) en de Universiteit van Koeweit. Er waren vijf en zestig professoren en deskundigen uit 26 landen van het Midden- of Verre Oosten en uit Afrika. Met uitzondering van de vertegenwoordigers van de I.C.J. waren alle deelnemers moslim. Er waren geen Marokkanen noch Algerijnen.

Enkele kenmerken:

1. Islamitisch.

De conferentie is in en voor de islamitische wereld evenals er andere zijn geweest in O.Afrika, W.Afrika en Zuid Amerika. "Het is een islamitische conferentie. Het gaat er om die thema's te bespreken, die betrekking hebben op de mensenrechten, en die voor moslims belangrijk zijn". Daarom zijn alle deelnemers behalve de I.C.J. vertegenwoordigers, moslim.

2. Apologetisch, polemisch.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat het geheel van lezingen, aanbevelingen en conclusies nogal apologetisch getint is. Ofschoon het niet de bedoeling was om te praten "over de situatie van de mensenrechten in bepaalde landen of een discussie uit te lokken tussen de islam en het westen" (openingsrede van N. Mac Dermot), hekelde Aboe Bakr Ahmad Bāgādir de situatie van islamitische minderheden in niet-islamitische landen (Philippijnen, India, Bulgarije, Griekenland). De Pakistaanse Dr. Allāh Buhārī K. Brohi begaf zich zelfs op polemisch terrein in zijn rede over "De natuur van het islamitische recht en de mensenrechten". Volgens hem is de enige rechtvaardigheid collectieve rechtvaardigheid die niet bestaat uit een optelsom van individuele rechtvaardigheden. Alleen de godsdienst kan deze collectieve rechtvaardigheid waarborgen. De Grieken kenden collectieve rechtvaardigheid, die weer individueel werd bij de Stoa. Bij de christenen is er geen sprake meer van rechtvaardigheid: "Het christendom heeft een appél gedaan op de vermoeiden, de zwaar belasten, de lijdenden, de bedrukten: het heeft hun de wet van liefde aangekondigd, de verplichting tot barmhartigheid en genade en het vaderschap van God. In deze vloed van religieuze en morele emoties die de mens op indrukwekkende

wijze hebben gemarkeerd als het meest sublieme en hoogste morele ideaal, is er geen plaats voor rechtvaardigheid...". Het christelijk ideaal is dus het ondergaan van onrecht, zonder kennis te hebben van de oorzaken ervan. Als de Islam ten tonele verschijnt in de wereldgeschiedenis, herstelt hij weer de collectieve rechtvaardigheid en beïnvloedt het toen nog barbaarse, christelijke Europese recht. Het rationalisme en Freud hebben deze positieve invloed weer teniet gedaan. De huidige taak van de Islam is dus de verworpen mensheid op te richten, door haar de mensenrechten voor te stellen, zoals opgesteld door Koran en Hadieth. Aldus Brohi.

3. Kritisch.

Een eerste kritisch geluid kwam van de Tunesische Dr. Tuhāmi Nagra (Theologische faculteit). Hij onderstreepte de afstand tussen ideaal en werkelijkheid. Hij pleitte voor een "toepassing van de mensenrechten door ze in te voeren in grondwetten, wetten en praktijken van het openbare leven, opdat ze deel uitmaken van ons dagelijks leven..." Heel fijntjes beriep hij zich op de Kalief Omar: "wat voor zin heeft het een verklaring van rechten te publiceren, als deze niet worden gerespecteerd of als de obstakels, die de uitvoering ervan belemmeren, niet worden weggehaald?" De opzienbarende bijdrage kwam echter van de Turkse prof. Dr. Mümtaz Soysal - tevens journalist van de Milliyet - die sprak over vrijheid van meningsuiting en van vereniging. Volgens hem is de verwevenheid van godsdienst en staat zo'n wezenlijk gegeven binnen de islam, dat iedere poging tot verandering van maatschappij wordt beschouwd als een aanval op de goddelijke oorsprong ervan.

Zo verdraagzaam als de Islam is t.a.v. andere godsdiensten, zolang deze geen directe invloed hebben op de sociale structuren van de maatschappij, zo onverdraagzaam en fanatiek worden de ~~politieke~~ islamitische leiders, als ze hun politieke, economische en maatschappelijke organisaties bedreigd voelen door niet-islamitische "gevaarlijke ideeën". Het **risico** bestaat dan dat de gelovigen van de godsdiensten van het Boek (Joden en Christenen) niet als zodanig worden behandeld maar als kettters. "Daarom worden heden ten dage binnen de Islam, een godsdienst van tolerantie en co-existentie, ideeën, leerstellingen en programma's niet getolereerd, als ze tegen het officiële credo ingaan van de heersende regimes". Soysal citeert dan rapporten van internationale organisaties, die veel

gevallen vermelden van schending van de mensenrechten in moslim landen. Als de Islam een godsdienst is van verdraagzaamheid, dan moethij vrijheid en verschil van mening aanvaarden. "Wat nog erger is dan het gebrek aan tolerantie, is de tendens om het idee van "Islamitische Staat" te misbruiken ten voordele van persoonlijke ambities om politieke macht te winnen". Het Koranvers 4,59 zegt niet alleen dat men moet gehoorzamen aan de gezagsdragers, maar ook aan Allah en de Profeet. Men kan dit niet overlaten aan de moraliteit van de gezagsdragers. De rechten o.a. van vrijheid en mening, moeten worden geïnstitutionaliseerd, zoals is gebeurd in de verklaring van de V.N., die meerdere moslim staten reeds hebben onderschreven en geratificeerd. Men zou een formulering kunnen vinden, die het islamitische ideaal met deze verklaring in overeenstemming zou kunnen brengen, evenals vrijheid en verantwoordelijkheid voor God. Vrijheid van mening en van pers blijft de basis voor de persoonlijke verantwoordelijkheid en ontwikkeling van de mens. Ter bescherming van deze rechten moeten onafhankelijke organen worden ingesteld.

4. Moedig.

De uiteindelijke conclusies en aanbevelingen gaan veel verder dan het Saoedi-Memorandum

A. CONCLUSIES:

Conclusie 3 geeft een zekere soepelheid aan de toepassing van de Sjarie'a. "Ofschoon Koran en Soenna de fundamentele beginselen bevatten, die de rechten van de mens bepalen en reglementeren, maken deze twee bronnen het de islamitische maatschappij ook mogelijk - overeenkomstig de grondregels van de islamitische Wet (Sjarie'a) - een toepassing van vernoemde beginselen uit te denken die rekening houdt met de omstandigheden van het ogenblik van een bepaalde maatschappij...".

Conclusie 4 "De Islam benadrukt en verzekert de rechten en plichten van niet-moslims, minderheden of vreemdelingen, op basis van rechtvaardigheid, verdraagzaamheid en volledig respect. De Islam garandeert bijv. de niet-moslims hun veiligheid en hun rijkdommen. De staat is verplicht hen te verdedigen, zelfs met een oorlog, als het moet. Ook hebben zij het recht hun geloof en ritens uit te oefenen evenals de door hen gewenste ambachten en activiteiten. Evenals

de anderen hebben zij het recht de openbare middelen te gebruiken zoals het verkrijgen van bijstand en uitkeringen, door de staatskas bekostigd. Overigens laat de Islam de situatie van de niet-moslims en hun betrekkingen met de islamitische maatschappij niet zo maar over aan de willekeur van de moslimse meerderheid of aan de heersende macht. Hun relaties en rechtspositie zijn omlind en vastgelegd in de islamitische wetgeving...". Conclusie 18 komt hier, enigszins triomfalistisch, op terug. "De conferentie bevestigt de verdiensten van de Islam om als eerste een hoge graad van bescherming te hebben ingesteld van persoonlijke rechten en vrijheden van godsdienstige minderheden in de Islamitische Staat...".

Conclusie 7 "De Islam heeft als eerste de verdienste gehad om vrijheid van meningsuiting te erkennen. De Koranverzen hebben de poort van de intellectuele vrijheid wijd geopend en hebben de uitoefening ervan opgelegd als een functie van het verstand, dat de schepper heeft geschapen om te handelen en te werken".

Conclusie 9 "De Islam heeft aan de vrouw een aanzienlijke en waardige positie gegeven lang voor het verschijnen van de nu geijkte moderne ideeën over de mensenrechten. Als er inderdaad een kloof bestaat tussen de beginselen en de toepassing ervan, in de meeste islamitische staten, waar de werkelijke positie van de vrouw niet echt de ware stellingname van de Islam t.o.v. de vrouw weergeeft, dan is die kloof te verklaren uit meerdere oorzaken, zoals bijv. het analfabetisme, de onwetendheid van de vrouw van haar rechten, zoals geformuleerd in de Sjarie'a, de economische, sociale en culturele obstakels, die de vrouw beletten haar wettige rechten in praktijk te brengen".

Conclusie 13 De rechten van de aangeklaagde (het voordeel van de twijfel, garanties bij het onderzoek en het verhoor, geen enkele vorm van marteling of onmenselijke behandeling, geen uitzonderingstribunaal.)

Conclusie 15 Politieke misdaden kunnen nooit met de doodstraf bestraft worden.

Conclusie 16 "Wat in sommige staten gebeurt met de keuze van de rechters naar gelang hun overtuiging of partij, is tegenstrijdig met de beginselen van de Islam en met de regels en

voorwaarden, die gesteld zijn voor de keuze van rechters".

Conclusie 17 "Het uitvoeren van martelingen, het laten verdwijnen van personen door mensen die handelen in opdracht van de autoriteiten of met hun steun of met openlijke of stilzwijgende toestemming evenals het standrechtelijke executeren, zijn in flagrante tegenspraak met de islamitische beginselen".

Conclusie 18 "De conferentie bevestigt de verdiensten van de Islam om als eerste een hoge graad van bescherming te hebben ingesteld van de persoonlijke rechten en vrijheden van godsdienstige minderheden in de islamitische staat...".

Conclusie 19 De mensenrechten in de Islam moeten worden verstaald in de wetgeving, die politieke, wettelijke, sociale en economische garanties verstrekt voor de toepassing van die rechten.

B. AANBEVELINGEN.

In de economische sfeer:

Aanbevel.3 "Wegen en middelen waarborgen om hulp te bieden aan behoeftigen en aan misdeelde en onderdrukte klassen..."
- Als hervormingen voor de sociale rechtvaardigheid en de garantie van menselijke waardigheid.

Aanbevel.6.2 "Herverdelling van winst en rijkdom op eerlijke wijze, volgens de voorschriften en beginselen van de Islam".

Aanbevel.6.4 "Herwaardering van het eigendom om beter de collectiviteit te dienen en de rechten van de eigenaars te waarborgen".

Aanbevel.6.6 "Strijd tegen monopolies en het opleggen van vermogensbelasting om de belangen van de staat en van de gemeenschap te verwezenlijken".

Aanbevel.6.7 "Vermeerdering van de openbare uitgaven in de openbare gezondheidszorg zodat ze voor ieder toegankelijk is
Op het sociale en culturele vlak worden alleen al aan de opvoeding 12 artikelen gewijd:

Aanbevel.7 verplicht basisonderwijs en kosteloos vervolgonderwijs.

Aanbevel.8 "De conferentie beveelt de islamitische staten aan zich bijzonder bezig te houden met de lichamelijke, morele en geestelijke

ontwikkeling van de jeugd, door de godsdienstige opvoeding als basismaterie in te stellen. Ook moeten ze aan moslims die zaken onderwijzen, die eenstemmig beschouwd worden als absolute plichten, evenals de levensgeschiedenis van de profeet en van de rechtgeleide Kaliefen...".

Aanbevel.10 "... Het onderwijs van islamitische onderwerpen moet uitsluitend aan moslim onderwijzers worden toevertrouwd..."

Aanbevel.17 "Buitenlandse scholen en scholen van missionarissen zouden in moslimstaten aan moslimstudenten moeten toestaan de moslimgodsdienst te leren van gespecialiseerde moslimprofessoren".

Aanbevel.18 niet-moslim minderheden in islamitische staten hebben het recht dat hun kinderen de beginselen van hun resp. godsdiensten leren, als toepassing van de algemene verklaring van de mensenrechten.

Het recht op arbeid wordt toegelicht in 6 artikelen (19-24) waarvan aanbeveling 23 speciale aandacht verdient:

Wordt in aanbevel.21 een gelijke beloning toegestaan voor mannelijke en vrouwelijke arbeiders, in aanbevel.22 wordt de aanbeveling uitgesproken dat minderjarige kinderen en vrouwen geen zware arbeid mogen verrichten, die niet aan hun situatie is aangepast. In aanbevel.23 wordt aan islamitische staten aanbevolen "om aan werknemers en werkgevers - zonder enig onderscheid - het recht te waarborgen om zich te organiseren, vakbonden op te richten en het recht om er lid van te worden uit vrije wil, zonder dat administratieve autoriteiten deze kunnen ontbinden of opheffen..."

Het recht van minderheden (cf. Conclusie 4 en 18) komt terug in aanbevel.25 t/m 28:

Aanbevel.25 "De islamitische staten moeten in hun grondwetten garanderen wat de Islam aan niet-moslim gemeenschappen garandeert op het gebied van fundamentele vrijheden en rechten, zoals, op gelijke wijze, aan moslims. Op deze manier, zou dit hoog niveau van bescherming van rechten en vrijheden, ingesteld door de Islam, een weerlegging betekenen op dit punt van de verderfelijke propaganda tegen de Islam en zou het de islamitische staten moeten verplichten de islamitische wet in deze toe te passen".

Aanbevel.26 "De conferentie beveelt de islamitische staten aan om aanbevel.27 van het Internationaal Verdrag te ratificeren (1966) over civiele en politieke rechten. Dit Pact verbiedt om raciale, godsdienstige of taalkundige minderheden de uitoefening van hun culturele tradities, godsdienstige riten en landstalen (nationale talen) te onthouden. Deze aanbevel.27 is niet tegenstrijdig met de beginselen van de islamitische wet... Zo kunnen moslim minderheden in niet-moslim staten, die het Pact ondertekend hebben, van het recht gebruik maken om hun eigen culturele islamitische tradities en de riten van de Islam uit te oefenen".

Aanbevel.28 "De Conferentie beveelt alle staten aan de rechten van minderheden te eerbiedigen in de uitoefening van hun culturele tradities en godsdienstige riten. Hieronder valt ook het recht om in de wetgeving over het persoonsrecht te verwijzen naar hun godsdienstige opvattingen...".

Civiele en politieke rechten:

Aanbevel.29 t/m 33 gaan over de vrijheid van mening, van gedachte, van uiting en van vergadering

Aanbevel.30 "Het is noodzakelijk dat de islamitische staten deze rechten en vrijheden door de Islam opgeëist, verankeren in grondwet en wetgevingen en dat zij organismen in het leven roepen, nodig om deze rechten toe te passen en elke mogelijke schending ervan te verhinderen".

De vrijheid van mening (cf. concl.7) wordt uitgelegd in aanbevel. 33

Aanbevel.33 "De islamitische staten zijn gehouden om individuen toe te staan vrijheid van mening en uiting te hebben binnen het islamitische kader*... en hun een klimaat te scheppen, dat hun geloof versterkt dankzij een opbouwende dialoog..." Onder de juridische rechten (aanbevel. 34-38) valt te vermelden de keuze van onafhankelijke rechters (34), de afschaffing van uitzonderingstribunalen (35) en van de doodstraf voor politieke misdaden (36). Marteling, politieke kidnaping moeten als misdaden strafbaar worden gesteld (37,38).

Rechten en posities van de vrouw (39, 42):

Aanbevel.39 "De islamitische staten zijn verplicht in hun wetgeving beschikkingen op te nemen, die aan de vrouw de politieke rechten waarborgen, die de Islam haar toekent, zoals allereerst actief en passief stemrecht, het recht om openbare functies te bekleden en deel te nemen aan de beslissingen".

Aanbevel.42 vraagt aan islamitische en Arabische staten om de "Internationale Verdragen van de Mensenrechten te ratificeren, aangezien deze niet in strijd zijn met de positie van de vrouw in de Islam. Indirect wordt zo de gelijkwaardigheid van man en vrouw geponeerd. Onder de algemene aanbevelingen (43,48) dringt de conferentie aan op de noodzaak om een islamitische Charta van de Mensenrechten op te stellen (47). Zij geeft opdracht aan de islamitische regeerders erop toe te zien dat de vernoemde aanbevelingen besproken en uitgevoerd worden vooral tijdens het islamitische Congres, dat in januari 1981 in Mekka gehouden zal worden.

Samenvatting.

Samenvattend kan men zeggen dat ondanks de traditioneel islamitische toonzetting van het congres, en ondanks de apologetische en polemische redevoeringen, er ook zeer kritische geluiden te horen waren. Het baanbrekende en voor vele islamitische landen revolutionaire karakter van deze conferentie valt af te leiden uit de volgende geciteerde conclusies of aanbevelingen:

- de rechten van niet-moslim-minderheden, in het bijzonder, recht op vrije godsdienstbeoefening (concl.4, aanbevel. 25,26,28)
- beperkte vrijheid van mening binnen de Islam (concl.7, aanbevel.33)
- het recht op vakbonden (aanbevel.23)
- godsdienstonderwijs voor islamitische en christelijk minderheden (aanbevel.17,18)
- afschaffing van uitzonderingstribunalen (aanbevel.35) en van de doodstraf.
- het creëren van instellingen, die toezien op de uitvoering van de mensenrechten (concl.19 en aanbevel.30)
- gelijk(waardig)heid van man en vrouw (concl.9, aanbevel.42)
- de uitnodiging aan alle staten om de internationale verklaringen over de mensenrechten te ratificeren (aanbevel.

* Onderstreept door de redactie.

42 en een gedeelte van aanbevel.26 en 28).

III De topconferentie van Taif (25-29 januari 1981)

Deze topbijeenkomst van islamitische regeerders, reeds aangekondigd in de 48e aanbeveling van Koeweit, vond in feite in Taif plaats. Vanwege de aanwezigheid van de Libanese President en de secretaris-generaal van de V.N., Kurt Waldheim, kon men niet vergaderen in Mekka, verboden voor niet-moslims. Deze top was de 3e ontmoeting van de Organisatie van de Islamitische Conferentie (O.I.C.). 38 Staatshoofden van de 42 min of meer islamitische lidstaten in Azië en Afrika waren aanwezig. Het is de hoogste en meest representatieve islamitische internationale organisatie, opgericht in 1969 na de brand van de Al Aqṣā moskee in Jeruzalem.

Overeenkomstig de wens van de Koeweit-Conferentie had de O.I.C. een concept voorbereid "Document over de mensenrechten in de Islam", dat gesteund en aangenomen zou moeten worden door de Taif-Conferentie. Een commissie van moslim deskundigen herzag dit document en stelde de definitieve tekst op, die werd aangenomen door de ministers van Buitenlandse Zaken, in voor-vergadering om de topconferentie voor te bereiden. Ofschoon de bespreking van dit document op de agenda stond, is de conferentie vanwege meer urgente problemen (de Palestijnse kwestie, de Golfoorlog, steunfonds voor de armste Afrikaanse en Aziatische landen enz.) hier niet aan toe gekomen. Vergeleken met de Koeweit-tekst zet dit document een stap terug. Het blijft bij algemene beginselen; hete hangijzers worden omzeild en het beeld van de Islam dat naar voren komt is nogal traditioneel, hetgeen niet altijd wil zeggen negatief.

Traditionele duidelijke uitspraken.

Zo geeft artikel 25 regels over het oorlog voeren:

Artikel 25 "In geval van oorlog mag men geen vrouwen, kinderen en ouden van dagen doden onder diegenen die niet aan de oorlog deelnemen. Noch is het toegestaan bomen om te hakken of burgergebouwen van de vijand te vernietigen. De gewonde heeft recht op voeding en onderdak. Het lichaam van de gesneuvelde moet beschermd worden".

Het recht op asiel wordt vernoemd in:

Artikel 14 "Elk individu heeft het recht zich vrij te verplaatsen en

zijn verblijfplaats te kiezen binnen of buiten zijn land, met respect voor de wetten die deze materie regelen in elk land. In geval van vervolging heeft ieder het recht asiel te zoeken in een ander land. Het land dat hem asiel verleent moet hem laten blijven totdat hij een veilige plaats vindt".

Het verbod op abortus staat in:

Artikel 2 b "De voortzetting van het menselijk bestaan, totdat God er anders over beslist, is een heilige plicht; niemand mag blijvend huwelijken verhinderen noch vruchtbaarheid of geboortes. Ook is het verboden abortus te plegen zonder medische noodzaak.

Het verbod op uitbuiting of onderdrukking staat in:

Artikel 13 "Het individu wordt vrij geboren; er is geen (slaafse) onderwerping tenzij aan de Almachtige God; niemand heeft het recht iemand te vernederen, te onderdrukken of uit te buiten.

Het recht op opvoeding en onderwijs wordt in één adem genoemd met het "leren kennen van de godsdienst van God" (de Islam):

Artikel 10 "De opvoeding is een recht en een plicht. De staat of de maatschappij moeten voorzien in de middelen en wegen. Ze moeten de diversiteit waarborgen zodat het belang van de godsdienst verzekerd is. Ze moeten het individu toestaan de godsdienst van God te leren kennen, en wat het heelal biedt aan verwerkelijkingen voor het welzijn van de mensheid. Het onderwijs moet gratis zijn, minstens het basisonderwijs.

De verzorgingstaat wordt beschreven in Artikel 19 a en b, evenals het recht van armen op de goederen van rijken:

Artikel 19 a"De maatschappij of de staat moeten elk individu het recht op medische en sociale verzorging verzekeren. Ze moeten hem helpen met overheidssteun, in de mate van de beschikbare bronnen. Ze moeten hem helpen om zich van angst te bevrijden en in veiligheid te leven, zowel wat zijn persoon aangaat als zijn familie, zijn eer en zijn goederen." Artikel 19 b"Elk individu heeft recht op een waardig leven, dat voorziet in zijn behoeften en in die van degenen, die van hem afhankelijk zijn. Deze behoeften omvatten voeding, kleding, onderdak, opvoeding, medische verzorging en alle wezenlijke behoeften die met zijn situatie overeenkomen. De staat moet het individu, dat niet in zijn eigen behoeften kan voor-

zien, helpen met zijn eigen middelen, vanwege het recht, dat de armen kunnen doen gelden op de goederen van de rijken".

Rechtsbescherming en verbod op martelingen komen aan bod in artikel 22 en 23:

Artikel 22 a "Ieder is gelijk voor de wet.

Het staatshoofd en het individu zijn zo gelijk voor de wet".

b Eenieder heeft het recht zijn toevlucht te nemen tot de justitie.

c "De basis van elke verantwoordelijkheid is persoonlijk. Er is geen misdaad en geen straf zonder wetsartikelen of zonder duidelijke regel."

Artikel 23 "Men kan niet gearresteerd, in zijn vrijheid beperkt, verbannen of gestraft worden, zonder wettelijk bevel. Niemand mag worden blootgesteld aan fysieke of morele marteling of aan welke andere behandeling dan ook, die vernederend, gewelddadig of tegen de menselijke waardigheid is. Men mag geen uitzonderingswetten afkondigen die de uitvoerende macht toestaan gebruik te maken van dergelijke behandelingen."

Stilzwijgen.

Zwijgen over huwelijk en godsdienst.

Stond in het voorontwerp van dit document dat een moslim man alleen met een gelovige vrouw (Jodin, Christin) kan trouwen en een moslim vrouw slechts met een moslim man, artikel 3 van de uiteindelijke tekst zwijgt over de godsdienst van de partner en verwerpt slechts beperkingen van ras, kleur of nationaliteit (niet godsdienst).

Artikel 3 "Het gezin is het basis-element van de opbouw van de samenleving. Het huwelijk is het fundament van het gezin.

a Vanaf de huwbare leeftijd hebben man en vrouw, zonder enige beperking van ras, kleur of nationaliteit, het recht om te trouwen.

b De maatschappij en de staat moeten elk obstakel wegnemen voor het huwelijk en dit met alle middelen vergemakkelijken.

c Het huwelijk kan slechts gesloten worden met toestemming van de toekomstige echtgenoten; de echtscheiding gebeurt volgens de hieromtrent vastgestelde regels."

Zwijgen over vakbonden.

De werknemersrechten zijn talrijk maar bij onenigheid wordt niet aan de mogelijkheid van een vakbond gedacht.

Artikel 15 "Arbeid is een recht dat staat of maatschappij moet verzekeren aan mensen die hiertoe in staat zijn. Elk individu mag zelf zijn werk kiezen in zijn eigen belang en dat van de maatschappij. De werknemer heeft recht op alle garanties om van gevaar gevrijwaard te worden. Men mag hem niet overbelasten, uitbuiten of kwaad aandoen. Hij heeft recht op vrije dagen, vergoedingen en promotie. Hij moet zonder uitstel een salaris ontvangen, dat voldoende is en correct als tegenprestatie voor zijn arbeid. Hij moet trouw zijn; in geval van onenigheid tussen werknemers en werkgevers, moet de staat tussen beide komen om recht te spreken en recht te doen gelden zonder vooringenomenheid".

Onduidelijke of dubbelzinnige formuleringen.

Deze betreffen de positie van de vrouw en de vrijheid van opinie. De positie van de vrouw wordt, in vergelijking met de Koeweit-verklaring, weer teruggedraaid in artikel 4. Hoe kan ze tegelijk "de gelijke van de man" zijn op het menselijk vlak, als deze "het laatste woord" heeft?

Artikel 4 "De vrouw is de zuster van de man, zijn gelijke op het menselijk vlak; haar rechten komen overeen met haar plichten, de man moet het laatste woord hebben en hoofd van het gezin zijn, terwijl de vrouw haar civiele persoonlijkheid behoudt evenals haar financiële goederen, haar vaders naam en haar familiebanden".

De prioriteit van de man als vader komt ook terug in de artikelen 5 en 6.

Artikel 5 "Vanaf zijn geboorte kan het kind rechten doen gelden op zijn ouders, de maatschappij en de staat, wat betreft zijn toewijzing, zijn opvoeding, en zijn morele en financiële verzorging. Het moederschap moet worden beschermd, door er bijzondere aandacht aan te schenken. De vader heeft het recht om te kiezen welke opvoeding hij zijn kind geeft, op voorwaarde dat hij het belang van het kind en van zijn toekomst waarborgt, in het licht van de morele waarden en wettelijke voorzieningen van de Sjarie'a".

Artikel 6 "Het is een onbetwistbaar en onverliesbaar recht, dat een individu aan zijn vader toebehoort en aan zijn ouders".

De vrijheid van mening wordt nogal vaag omschreven in artikel 9.

Artikel 9 "Ieder heeft recht op vrijheid van opinie en vrije meningsuiting, binnen de grenzen van de geldende beginselen en waarden en met elk wettig middel."

De rechten van niet-moslim minderheden worden niet aangeroerd. Op het eerste gezicht lijkt artikel 12 vrijheid van godsdienst te prediken. In feite wordt bedoeld dat niemand mag worden afgeleid van de natuurlijke godsdienst (de Islam), die God in elk mensenhart "door goddelijke spontaniteit" ingeeft. De moslim kan en mag dus niet van godsdienst veranderen.

Artikel 12 "Elk individu heeft het recht op vrijheid van riten door zijn goddelijke spontaniteit te volgen. Geen enkele druk of dwang kan van hem een atheïst maken. Men mag ook geen misbruik maken van zijn armoede, zijn zwakte of zijn onwetendheid om hem tot een andere godsdienst te bekeren; de moslim die in de Islam de juiste weg heeft gevonden, mag zich niet tot een andere godsdienst bekeren".

Om elke zweem van verkeerde interpretatie van de mensenrechten te voorkomen, wordt in de slotartikelen 27 en 28 het algemene kader beschreven:

Artikel 27 "Geen van de rechten en plichten, in dit document beschreven, kan schade of onrecht berokkenen. Rechten en plichten zijn onderworpen aan de voorschriften van de Islamitische Sjarie'a en aan haar doelstellingen".

Artikel 28 "De islamitische Sjarie'a, in haar wezenlijke en erkende bronnen, is het enige referentiekader, waarbinnen elk artikel van deze tekst - in geval van onenigheid over de interpretatie - moet worden uitgelegd of toegelicht. Het enige referentiekader is dat van de deskundigen op dit gebied.

Conclusie.

Men ziet dat de rol van de gastheer (S. Arabië) en de overwegend conservatieve islamitische staten hun stempel hebben gedrukt op deze verklaring. Anders dan de Arabische juristen van de Koeweit-conferentie konden de islamitische regeringen moeilijk progressieve stellingen verkondigen, om vervolgens, eenmaal thuis, deze aan hun laars te lappen. Onderwerpen zoals gelijkheid van man en vrouw in het gezin, het recht van een moslim vrouw op een huwelijk met een gelovige niet-moslim, vakbonden, vrijheid van godsdienstuitoefening voor niet-moslim minderheden, mogelijkheid voor de moslim om van godsdienst te veranderen, zijn volgens de huidige interpretatie van de Sjarie'a door S. Arabië en geestverwante staten, of niet bespreekbaar of in strijd

met bepaalde gangbare tradities (Wahhabisme en praktijken).

IV De Algemene Verklaring van de Mensenrechten in de Islam (A.V.M.I.)
(Parijs, 19 september, 1981)

Relatieve draagwijdte.

Enkele factoren hebben aan deze verklaring meer ruchtbaarheid en waarde toegekend dan hij verdient:

- de enigszins opgeblazen titel, die doet denken dat deze verklaring is uitgegeven door een islamitisch leergezag geldend voor alle moslims.
- de relatief lange tekst met veel verwijzingen naar de Koran en Hadiths
- De plechtige proclamatie, in een van de zalen van de U.N.E.S.C.O. in Parijs op 19 september 1981.
- de aanwezigheid van 2 moslim (ex-) staatshoofden.
- de slechte vertalingen in het Frans en Engels, die de islamitische termen hebben ontkracht, religieuze verwijzingen hebben weggelaten en zo de schijn in de hand hebben gewerkt van een gelijkenis met de verklaringen van de V.N.

De AVMI is het werk van een groep moslim juristen en geleerden, "vertegenwoordigers van islamitische bewegingen en stromingen", samengebracht in de islamitische Raad voor Europa. Het is een privé organisatie, opgericht te Londen in 1965, zoals veel immigranten in Europa verenigingen kennen. Actief gesteund door Pakistan, wil de islamitische Raad voor Europa een "harde en zuivere" Islam verkondigen vooral t.o.v. die regimes, die de Islam ontrouw zijn vanwege corruptie, modernisme of westerlijking. De AVMI wil dan ook protest aantekenen tegen de regeringen. Tevens is de verklaring sterk apologetisch.

Godsdienstige basis.

Zijn de westerse verklaringen van de V.N. over de mensenrechten gebaseerd op de menselijke waardigheid, gefundeerd op het natuurrecht - dat alle banden met de theologie heeft verbroken -, de islamitische verklaringen zijn gebaseerd op de godsdienstige theorie over het contract tussen geregeerden en geregeerden, die beiden "God's rechten", vastgelegd in de Sjarie'a, moeten eerbiedigen. De Sjarie'a is "het geheel van wetten, gehaald uit de Koran en de Soenna, en elke andere wet door deductie uit deze 2 bronnen afgeleid volgens methoden goedgekeurd in het islamitische recht". Dit recht (fiqh) is een onderdeel van de godsdienst.

Inleidende verklaring van 1980.

Dit godsdienstige karakter blijkt uit een reeds op 12 april 1980 in Londen gepubliceerde "Algemene Islamitische Verklaring", die beschouwd moet worden als een doctrinale inleiding op de AVMI.

Na een voorwoord over het Pact dat God vóór Adam's schepping met de mensheid had gesloten en dat hernieuwd is met de profeten (K.7,172 en 3,81) volgen 6 hoofdstukken met deze titels: islamitische houding t.o.v. het leven; crisis van de huidige beschaving; onderdelen van een islamitische orde; samenwerking tussen moslimstaten; bevrijding van moslim gebieden; eenheid van de geloofsgemeenschap (Oemma), die wordt opgeroepen de beginselen van de Islam effectief in praktijk te brengen om elke vorm van geweld en onderdrukking af te schaffen. Deze inleiding en de AVMI vormen samen een tweeluik.

Nu en hier.

De AVMI (zoals andere islamitische verklaringen) verschilt niet alleen van de verklaring van de V.N. door de godsdienstige basis, ook het universele karakter ontbreekt en dit is gewild. De tekst is nl. niet bestemd voor alle mensen, maar voor de (gelovige) moslims, levend in de islamitische geloofsgemeenschap (Oemma) volgens de islamitische dogma's en de Sjarie'a. Als rentmeester van God op aarde moet hij de schepping beheeren door God's rechten te eerbiedigen, maar dit gebeurt binnen de Dār al Islam (huis van de Islam) en op een historisch ogenblik (1981) d.w.z. na de dekolonisatie, na de inval in Afghanistan, op het moment van de Palestijnse kwestie enz.

Meer geloofsbelijdenis dan verklaring.

De AVMI heeft veel weg van een 'aqida, een credo of geloofsbelijdenis. Bij elk artikel wordt verwezen naar de Koran, de Hadieths, of uitspraken van de eerste 4 Kaliefen. Zo worden veel mensenrechten "gelegitimeerd". Een goed voorbeeld hiervan - dat tevens een andere, islamitische, benadering inhoudt -, is het zelfbeschikkingsrecht van volkeren.

Zelfbeschikkingsrecht van volkeren.

De V.N. formuleerden dit recht in 1966 om het einde van de koloniën in te luiden. Deze politieke en economische vrijheid van elke oude kolonie behoefde geen speciale doctrinale argumentatie.

De AVMI zegt hierover:

Artikel 2 b "Geen enkel volk mag de vrijheid van een ander volk aantasten. Het volk dat zo het slachtoffer wordt van agressie heeft het recht deze terug te dringen en zijn vrijheid op alle mogelijke manieren te herwinnen: "En wie zich hulp verschaft na onrecht geleden te hebben, tegen zodanigen staat geen weg open". (K.42,41). De internationale gemeenschap heeft de taak ieder volk te ondersteunen dat strijdt voor zijn vrijheid en dit is voor moslims een verplichting, waarbij zij niet kunnen schipperen, K.22,39 en 41: "Verlof is gegeven aan hen die worden aangevallen omdat hun onrecht is gedaan... die, indien wij hun vestiging geven op aarde, het gebed verrichten, de aalmoes (zakāt) volbrengen, en aansporen tot het behoorlijke en afhouden van het verwerpelijke".

Als eerste van de economische rechten wordt het recht genoemd dat ieder volk heeft om vrij de aarde te gebruiken.

Artikel 15 a "De natuur - met al haar rijkdommen - is het eigendom van God zelf - Hij zij verheven - "Aan God is het koningsschap der hemelen en der aarde en wat daarin is". (K. 5,120). Hij heeft ze aan de mensen geschonken en hun het recht verleend om ze te gebruiken: "En hij heeft aan u dienstbaar gemaakt wat in de hemelen is en wat op de aarde is, alles komt van hem". (K.45,13). Hij heeft hun verboden de aarde te verslechteren of te vernietigen: "... en bedrijft geen kwaad op aarde door verderf te brengen". (K.26,183). Niemand kan dus een ander hiervan beroven of het gebruiksrecht aantasten waarover hij beschikt om in de natuur de middelen te vinden van zijn levensonderhoud. "Niet is de gave van uw heer beperkt" (K.17,20).

Men ziet zo dat het politieke zelfbeschikkingsrecht voortkomt uit het recht om gezamenlijk als geloofsgemeenschap "Het huis van de Islam" te verdedigen, terwijl de gezamenlijke economische onafhankelijkheid gebaseerd wordt op het rentmeesterschap.

Gelijkheid/Ongelijkheid.

De gelijkheid van man en vrouw wordt in het voorwoord onderstreept. De opbouw van een waarachtige islamitische maatschappij vereist dat in deze maatschappij "alle mensen gelijk zijn zonder privilege, of discriminatie naar oorsprong, ras, seks, kleur, taal of godsdienst".

Artikel 3 a "alle mensen zijn gelijk voor

de Sjarie'a: "Een Arabier staat niet boven een niet-Arabier, noch een niet-Arabier boven een Arabier. Een rode is niet meer waard dan een zwarte, noch een zwarte meer dan een rode, behalve als hij vroom is". (Hadieth, preek van Mohammed) geen enkele discriminatie kan worden toegelaten in de toepassing van deze wet op eenieder: "Stel dat Fatima, de dochter van Mohammed, zou stelen, dan zou haar de hand worden afgehakt" (Hadieth). Ook moet eenieder deze wet beschermen: "De zwakste onder u is voor mij de sterkste, totdat ik hem zijn recht verzeker en de sterkste onder u is voor mij de zwakste, totdat ik hem kan overhalen aan anderen hun recht toe te kennen" (Hadieth, preek van Aboe Bakr)".

b "Iedereen is gelijk in menselijke waarde. "Gij stamt allen van Adam af en Adam is uit stof geschapen" (Hadieth), afscheidsrede van Mohammed). Iemand's verdiensten komen slechts van zijn daden. "En voor een ieder zijn er rangen naar wat zij bedreven hebben" (K.46,19). Elke ideologie, elke wetgeving of situatie, die een scheiding tussen personen zou rechtvaardigen op grond van seks, ras, kleur, taal of godsdienst, gaat lijnrecht in tegen dit algemene islamitische beginsel".

c "Iedereen heeft het recht om de materiële middelen van de maatschappij te gebruiken door arbeid, waarop ieder evenveel aanspraken heeft. "Wandelt dan op haar (de aarde) flanken en eet van Zijn onderhoud" (K.67,15).

Er mag geen onderscheid zijn in salaris, zolang, quantitatief en kwalitatief, dezelfde inspanning en hetzelfde werk worden verricht. "Wie dan het gewicht van grein goeds bedreef, zal dat ervaren; en wie het gewicht van een grein kwaads bedreef, zal dat ervaren". (K.99,7 en 8).

Artikel 3 over de fundamentele gelijkheid van alle mensen heeft betrekking op het openbare leven. Zo kunnen in Marokko, Tunesië en Algerije zowel vrouwen als mannen alle openbare ambten bekleden, zelfs politieke. Dit is in de grondwetten verankerd. Deze gelijkheid van man en vrouw gaat echter niet op voor het familieright. Hier behoudt men nauwkeurig de eeuwenoude patriarchale structuren van de Arabo-islamitische maatschappij.

Boven de wederzijdse recht en plichten van gehuwden hangt steeds de schaduw van K.2,228:... "de mannen hebben een rang boven haar (echtgenotes)". Dit vers is voor meerdere interpretaties vatbaar.

Traditioneel wordt het helaas maar al te dikwijls gebruikt om te bewijzen dat (gehuwde) mannen superieur zijn aan hun echtgenotes.

Hoe dit juridisch vertaald wordt, is te lezen in de artikelen 19 en 20. Vanwege de belangrijkheid van het onderwerp, laten we hier de volledige vertaling volgen. Artikel 19 a Het recht om een gezin te stichten.

Het huwelijk, in zijn islamitische kader, behoort tot de rechten van ieder mens. Het is de door de Sjarie'a erkende wettelijke weg om een gezin te stichten, voor nageslacht te zorgen en om persoonlijk kuis te blijven. "O, gij mensen, vreest Uw Heer, die u geschapen heeft uit één ziel en uit deze geschapen heeft haar paargenoot en uit beiden heeft verspreid vele mannen en vrouwen...". (K.4,1). De echtgenoten hebben t.a.v. elkaar gelijke rechten en plichten, die de Sjarie'a heeft vastgesteld: "... Aan haar (echtgenotes) komt hetzelfde toe als wat haar is opgelegd, naar het behoorlijke, maar de mannen hebben een rang boven haar". (K.2,228). De vader is verantwoordelijk om zijn kinderen fysiek, moreel en religieus op te voeden, overeenkomstig zijn geloof en zijn Sjarie'a. Hij alleen is verantwoordelijk om de richting te kiezen, waarheen hij hun leven wil sturen: "Ieder van u is een herder; ieder van u is dus verantwoordelijk voor zijn kudde" (Hadieth, Buhari, Muslim...)

b "Beide echtgenoten hebben recht op elkaar's respect, op eerbied voor elkaar's gevoelens en omstandigheden in een sfeer van wederzijdse liefde en genegenheid: "En tot Zijn tekenen behoort, dat Hij voor u, van onder uzelfen, echtgenoten heeft geschapen, opdat gij bij haar rust zoudt vinden en dat Hij tussen u genegenheid en barmhartigheid heeft gemaakt..." (K.30,21).

c "De man moet voorzien in het onderhoud van vrouw en kinderen zonder krenterigheid: "Laat een ruim bemiddeld iemand van zijn middelen bijdragen geven en laat hij, voor wie het levensonderhoud beperkt is, bijdragen van wat God hem gegeven heeft..." (K.65,7).

d "Ieder kind heeft er recht op dat zijn ouders hem opvoeden, onderwijs en vorming verschaffen:... "zeg: mijn Heer, erbarm u over hen, zoals zij mij groot gebracht hebben, toen ik jong was". (K.17,24). Niemand mag kinderen vroegtijdig laten werken of hen met te zware arbeid belasten, waardoor hun fysieke

groei belemmerd en hun recht op spel en studie aangetast zou kunnen worden".

e "Als de ouders de verantwoordelijkheid voor het kind niet op zich kunnen nemen, vervalt deze aan de maatschappij, en komen de onderhoudskosten voor het kind op rekening van de Staatskas: "Ik ben dichter bij iedere gelovige dan zijn eigen "ik": als iemand sterft en schulden achterlaat of leden van de familie zonder middelen, dan zorg ik ervoor. Laat iemand echter goederen na, dan gaan deze naar zijn erfgenamen" (Hadieth, Buḥari, Muslim, Ahmad B. Hanbal...).

f "Ieder lid van de familie heeft het recht ervan te ontvangen wat hij nodig heeft: materiële goederen, bescherming, liefde, zowel tijdens zijn jeugd als op zijn oude dag of, als hij hulpbehoevend wordt. De vader en moeder kunnen van hun kinderen materiële, fysieke en morele verzorging eisen: "Je persoon en je goederen (of Jij en Mālik) behoren aan je vader" (Ahmad B. Hanbal).

g "Het moederschap verdient bijzondere aandacht van heel het gezin. "O, gezondene van God, wie onder de mensen heeft het meest recht op mijn vriendschap? - Je moeder, zei hij - En daarna? - Je moeder - En daarna? - Je vader". (Hadieth, Buḥari, Muslim).

h De verantwoordelijkheden van het gezin worden gezamenlijk gedeeld door alle leden, ieder volgens zijn krachten en zijn natuurlijke capaciteiten. De verantwoordelijkheid gaat veel verder dan alleen maar relaties tussen ouders en kinderen: zij strekt zich uit tot allen, die door de banden van bloed of huwelijk, familie of aanverwant zijn. "O, gezondene van God, - vroeg men hem, - wie verdient het meest mijn respect? - Je moeder, - zei hij: - Nogmaals je moeder en nog eens je moeder. Daarna je vader en tenslotte, je familie, naar gelang de graad van verbondenheid" (Hadieth, Tirmīdhī, Aboe Dāwoed...).

i "Een jonge man of meisje kunnen niet gedwongen worden iemand te huwen, voor wie ze niets voelen: "Een jong meisje, bediende, nog maagd, zocht de Profeet op en vertelde hem, dat haar vader haar tegen haar wil had uitgehuwelijkt. De Profeet gaf haar toen het recht van keuze" (Hadieth, Aboe Dāwoed, Ibn Māgā)

Artikel 20 De rechten van de echtgenote.

a Ze mag wonen bij haar man,

daar waar hij besloten heeft te wonen: "Doet haar wonen waar gij zelf woont..." (K.65,6).

b "Zij heeft recht op onderhoud door haar man, volgens gebruik, tijdens het huwelijk en tijdens de wachtperiode, als hij haar verstoot. "De mannen zijn opzichters over de vrouwen voor wat God aan de een meer gegeven heeft dan aan de andere en voor wat zij als bijdrage hebben gegeven van hun bezittingen" (K.4,34)*.

"...Indien zij zwanger zijn, geeft dan bijdragen voor haar, totdat zij haar vrucht baren..." (K.65,6). Ook kan ze alimentatie krijgen van degenen die haar verstoten heeft, voor de kinderen, die haar toegewezen zijn, maar altijd overeenkomstig de middelen waarover hun vader beschikt: "Indien zij dan uw kind blijven zogen, geeft haar dan haar loon..." (K.65,6).

c De echtgenote heeft recht op dit onderhoud, wat ook haar financiële situatie moge zijn of haar persoonlijke rijkdom.

d De echtgenote kan haar echtgenoot vriendschappelijk vragen het huwelijkscontract te ontbinden door de "verstoting met compensatie" (Ḥoel') "... Indien gij dan vreest, dat zij de bepalingen van God niet vervullen, dan is dat geen vergrijp voor beiden ten aanzien van dat waarmee zij zich vrijkoopt..." (K.2,229), zoals ze ook langs gerechtelijke weg een echtscheiding (tatlieq) kan aanvragen binnen het kader van de Sjarie'a.

e De echtgenote heeft het recht van haar echtgenoot te erven evenals van haar vader en moeder, haar eigen kinderen en naaste familieleden: "...En aan haar komt een vierde toe van wat gij nalaat, indien gij geen kinderen hebt; maar indien gij kinderen hebt, dan is voor haar een achtste van wat gij nalaat...".

f De echtgenoten moeten elkaar's privé leven respecteren, elkaar's geheimen niet onthullen noch iets van fysieke gebreken of morele kwalen. Dit geldt in het bijzonder tijdens en na de verstoting of de echtscheiding: "En vergeet niet voor elkaar iets over te hebben" (K.2,237).

Tot zover deze twee artikelen.

Men ziet dat in het familie-recht de man

* andere vertalingen: Mannen zijn voogden over de vrouwen, of: mannen hebben gezag over de vrouwen, of: mannen staan boven de vrouwen. Dit vers evenals 2,228 zou kunnen worden uitgelegd in de economische zin: vrouwen hebben (hadden) minder materiële middelen dan mannen (noot van de redactie).

meerdere malen de voorrang krijgt bijv. bij de opvoeding van de kinderen (artikel 19 a). Het "mannelijk voorrecht" blijkt ook bij de erfenis. De man heeft recht op twee delen, de vrouw op één. Artikel 20 spreekt slecht over een onderdeel van de ingewikkelde verdelingen van het erfrecht. De artikelen 3 a en 3 b moeten dus uitgelegd worden binnen het alom tegenwoordige kader van de Sjarie'a.

Dit geldt ook voor:

De vrijheid van meningsuiting en godsdienstbeoefening.

Artikel 12 Het recht op vrijheid van gedachte, van geloof * en van uiting.

a "Ieder heeft het recht te denken en te geloven, en dus te uiten wat hij denkt en gelooft, zonder dat wie dan ook zich hierin mengt of het hem verbiedt zolang hij zich houdt aan de grenzen, die de Sjarie'a stelt in dit opzicht. Immers, niemand heeft het recht dwaling te propageren of iets te verspreiden dat kwaad zou kunnen aanmoedigen of de islamitische gemeenschap in discrediet zou kunnen brengen: "Indien de huichelaars niet ophouden, en ook zij wier harten ziek zijn, en de onruststokers in Medina, zullen wij u waarlijk tegen hen laten optreden; daarna zullen ze niet in haar met u samenwonen, tenzij een geringe tijd. Vervloekt, waar ze ook aangetroffen worden, zullen ze worden gegrepen en gedood". (K. 33,60-61)

c Deze paragraaf gaat over het bestrijden van machtsmisbruik, gepleegd door onrechtvaardige regeerders: "Men vroeg de Gezondene van God: welke is de beste dzjihād? Hij antwoordde: de waarheid verkondigen aan een onrechtvaardige vorst". (Hadieth, Nāsā'ī, Ibn Māğā).

e "De gevoelens van andersgelovigen respecteren is een van de eigenschappen van de moslim. Niemand mag anderman's gelovige opinies belachelijk maken of de maatschappij tegen hem ophitsen: "En beledigt niet hen die zij aanroepen buiten God, opdat zij God niet door vijandelijkheid en onwetendheid beledigen. Zo hebben wij aan ieder volk hun handelen in een goed licht gesteld. Daarna zullen zij tot hun Heer terugkeren" (K.6,108).

Artikel 13 Het recht op godsdienstige vrijheid.

Iedereen heeft vrijheid van geloof en dus

vrijheid van geloofsbeoefening overeenkomstig zijn geloof: "Aan u uw godsdienst, en aan mij mijn godsdienst" (K.109,6). Artikel 13 geldt voor niet-moslams. Dit blijkt uit het Korancitaat. De titel van Soera 109 is "de ongelovigen". Dit korte hoofdstuk dateert uit de eerste Mekkaanse periode en is gericht tegen de afgodendienaars van Mekka. "O, gij ongelovigen, ik aanbid niet wat gij aanbidt. Gij aanbidt niet wat ik aanbid" (109,1-3). Buḥārī geeft dit commentaar "Aan u uw godsdienst d.w.z. de ongelovigheid, aan mij mijn godsdienst, de Islam".

Moslams mogen dus geen beroep doen op dit artikel om van godsdienst te veranderen. Artikel 12 is dus ter bescherming van niet-moslams in islamitische gebieden. Deze minderheden worden ook vermeld in artikel 10.

Artikel 10 Het recht van minderheden.

a "De religieuze positie van minderheden wordt bepaald door het algemene Koranbeginsel: "Er is geen dwang in de godsdienst" (K.2,256).

b Deze paragraaf verwijst naar K.5,43-51 voor hun juridische positie.

Twee politieke noties.

1. *Sjoerā* = raadpleging. Dit is het kernwoord in artikel 11.

Artikel 11 Het recht om aan het openbare leven deel te nemen.

a "Ieder individu, lid van de islamitische gemeenschap, heeft het recht op de hoogte te worden gehouden van alles wat het leven van deze gemeenschap betreft... Hij heeft ook de plicht er deel aan te nemen... overeenkomstig het beginsel van de vrije "raadpleging" (*Sjoerā*): "en degenen, die wederzijds overleg plegen met betrekking tot hun zaken" (K.42,38).

b "Het beginsel van de vrije raadpleging is het fundament van de relaties tussen regeerder en gemeenschap. Deze heeft het recht vrijelijk degene te kiezen die over haar zal regeren volgens dit beginsel..." Dit lijkt sterk op het beginsel van de democratie. Sommige moderne auteurs beroepen zich dan ook op dit vers om de democratie verder uit te bouwen. Volgens de traditionele leer echter is de "raadpleging" wel een plicht voor de gezagsdrager, maar is de zo verkregen mening niet bindend voor de regeerder.

* geloof = eng.: "Belief", frans: "croyance", Arabisch i'tiqād = geloof, ideologische overtuiging (noot van de redactie).

2. Hisba: Het gebieden van het goede of "burgerlijke ongehoorzaamheid"

Een ieder "behoort het goede te gebieden en het kwade te ~~ver~~bidden" (K.3,104). Dit geeft de leden van de Oemma een zekere controle op de regering. Artikel 14 komt hierop terug.

Artikel 14 b Eenieder heeft het recht en de plicht om het goede te gebieden en het kwade het verbieden cf. K. 3,104..." Als mensen iemand onrecht zien begaan zonder hem hiervan te beschuldigen, dan zal God hen allen tesamen straffen" (Hadieth, Aboe Dāwoed).

Volgens artikel 4 e mag een moslim zelfs niet gehoorzamen aan een bevel dat tegen de Sjarie'aangaat... "want elke moslim is de broer van iedere andere moslim: hij onderdrukt hem niet en levert hem niet uit" (Hadieth, Buḥari, Muslim...). Hassan el Bannā, de stichter van de fundamentalistische "Moslim-broeders", heeft in zijn beweging gebruik gemaakt van dit soort burgerlijke ongehoorzaamheid.

In onze huidige westerse democratie valt burgerlijke ongehoorzaamheid niet onder de rechten van de mens. Het zou geen blijvend, onveranderlijk recht zijn. Het Parlement beslist in hoeverre een wet rechtvaardig of onrechtvaardig is. Dit sluit subjectieve beoordeling van wetten door individuen of groepen uit.

Het is een van de originele aspecten van de A.V.M.I. de burgerlijke ongehoorzaamheid of Hisba weer in ere te hebben hersteld en zelfs verheven te hebben tot een recht en plicht.

Een ander voorbeeld van een recht, dat de V.N. verklaringen niet kennen, is het recht dat de armen van de gemeenschap hebben op de Zakāt (armenbelasting, wettelijke aalmoes), artikel 15 d, met verwijzing naar K.70,24-25.

Afwezigheid.

Sommige rechten ontbreken zoals auteursrechten, het recht om als juridische persoon erkend te worden. De verklaring voorziet ook geen middelen om de uitvoering van de opgesomde rechten te garanderen.

Aanwezigheid.

We zouden echter geen recht doen aan de A.V.M.I. als we de andere vele wel genoemde rechten achterwege lieten. Deze zijn, behalve de reeds aangehaalde artikelen (2,3,10,11,12,13,14,15,19,20): het recht op leven (1), het recht op justitie (4), op een rechtvaardig proces (5), op

bescherming tegen machtsmisbruik (6), op bescherming tegen marteling (7), op bescherming van eer en reputatie (8), het recht op asiel (9), op bescherming van eigendom (16), rechten en plichten van werknemers (17), het recht van een individu op voldoende bestaansmiddelen (18), op opvoeding (19), op privacy (22), op migratie en verblijf (23).

Conclusie.

Ondanks schijnbare overeenkomsten van de A.V.M.I. met verklaringen van de V.N. (vrijheid van godsdienst, van mening, gelijkheid...), is er op deze punten een fundamenteel verschil, dat de argeloze westerse lezer ontgaat bij een eerste lezing. Het gaat om de rechten van de gelovige moslim, die leeft in een wereld doordrenkt van een alles omvattende religieuze cultuur of zoals wijlen koning Khaled van S.Arabie zei: "De veiligheid van de islamitische wereld is niet verzekerd door onze instemming (te betuigen) met buitenlandse overeenkomsten; onze trouw is noch voor het West-blok noch voor het Socialistische blok, maar voor God en voor zijn Profeet Mohammed".

NAWOORD

Van de vier besproken teksten (I Memorandum van S.Arabie, II Koeweit, III Taif, IV A.V.M.I.) gaan II en IV verder dan I en III.

I en III gaan uit van regeringsinstanties, IV van een prive organisatie in Europa, II (Arabische juristen) bekleedt een tussenpositie.

Hoe dichter de conferenties bij regeringsinstanties zijn aangesloten, hoe traditioneler de teksten. Toch biedt de Koeweitverklaring o.i. meer openheid naar buiten dan de A.V.M.I.

Men kan hier niet om het volgende probleem heen: Wie vertegenwoordigt de ware Islam: regeringen of individuele denkers?

In hoeverre worden niet-gouvernementele verklaringen verbreid in islamitische landen? Dit hangt weer af van de vrijheid van informatie en de mate van democratie. Alle 4 teksten baseren zich op Koran en Traditie. Zoals bij de christenen, kan men zien dat de schrift(en) verschillend worden geïnterpreteerd met als resultaat verschillende conclusies. De moslims hebben de moed gehad hun leer te vervatten in een synthese van rechten en plichten. Waar blijven de verklaringen van de mensenrechten in het christendom, gebaseerd

op Bijbel en Traditie? Voor de dialoog zou het inderdaad zeer dienstig zijn als dergelijke christelijke verklaringen het licht zagen.

April 1985
P. Reesink

Voor dit artikel werd dankbaar gebruik gemaakt van:

- Islamo-Christiana no.9, 1983, vooral p.13-24, 59-159, Pontificio Instituto di Studi Arabi e d'islamitica, Rome.
- CIBEDO-Dokumentation, no.15-16, 1982.
- Se comprendre (20 Rue de Printemps, Paris 17e), no.2, 1983.

==.

MEDEDELINGEN.

De landelijke Werkgroep Nederlandse Immigrantenvrouwen.

"LAWINE"

is een werkgroep van Nederlandse vrouwen die een relatie hebben of gehad hebben met mediterrane mannen. Wij willen onze ervaringen uitwisselen en niet langer individueel problemen en vragen oplossen die het samengaan van 2 culturen met zich meebrengt zoals:

- discussie over de 2e generatie (dit zijn ook onze kinderen)
- belangenbehartiging van buitenlanders
- discussie over vrouwenbevrijding

maar met elkaar!

Voor meer informatie kun je ons schrijven naar:

"LAWINE"
Postbus 51100
1007 EC AMSTERDAM

Heb je belangstelling kom dan op 11 mei as. naar onze eerste landelijke dag. Er zal op die dag:

- in groepjes gediscussieerd worden over allerlei onderwerpen.
- de film "Alle Turken heten Ali" worden vertoond.
- ruimte zijn om individueel met elkaar te praten.

De dag begint om 12 uur en zal plaatsvinden in het:

CICSA-gebouw
Kuiperstraat 151
AMSTERDAM

U bent van harte welkom, voor de kinderen wordt gezorgd.

NASCHOLINGSCURSUS

THEMA: "De vrouw in de Islam; moslimvrouwen in Duitsland"
 ORGANISATOREN: Evangelische Kirche Deutschland
 Nordelbische Kirche
 Evang. Lutherische Kirche
 Christian-Muslim Research Centre (Selly Oak, Birmingham)
 DOELGROEP: kerkelijke kaders en medewerkers.
 PLAATS: Missionsakademie, Universität, Hamburg
 TIJD: 24-28 juni
 KOSTEN: inschrijfgeld 50 DM (overnachting en pension 170 DM)
 OPGAVE: (voor 31 mei) Kirchenamt der E.K.D.,
 Referat 324
 Friedrichstr. 2-6
 6000 Frankfurt/Main 1

"RIMO"

de vereniging tot bestudering van het RECHT van de ISLAM en het MIDDEN OOSTEN houdt op VRIJDAG 21 JUNI as. haar 3e SYMPOSIUM.

Het gebeuren zal plaatsvinden in het ACADEMIE-gebouw van de RIJKSUNIVERSITEIT (zaal 8); Rapenburg 73; Leiden.

De aanvang van de dag zal om 9.30 uur zijn en de sluiting om 16.00 uur.

Enkele onderwerpen waarover gesproken zal worden zijn:

Turks echtscheidingsrecht (Prof.Tugrul Ansay) (in het Duits).
 Sjarie'a en de Saoedische rechtspraktijk (Mr.Hengst).
 Aanwezigheid van buitenl. maatschappijen in het M.Oosten (Mevr.v.Vught)
 (in het Engels).
 Handelsrecht in de Islam (Mr.van Bakelen)
 Ook zal de film "Kingdom in Contact" worden vertoond.

Voor NADERE INLICHTINGEN: Mevr. Rosheuvel - Cornelis
 Tel: 071 - 14 83 33 toest.7070

TURKSE HUMOR

HIJ WAS HET!

Een zekere boer hoorde spreken over de beroemde Nasreddin Hodzja. Hij verliet zijn afgelegen dorp om zo snel mogelijk met de Hodzja kennis te maken, in Akchéhir. In een zijstraat van de stad zag hij een man met een tulband tegen een bouwvallige muur aanleunen. Hij groette hem en vroeg waar de Hodzja woonde. "Dat komt goed uit", antwoorde de ondervraagde man, die bang was dat men zijn hulp kwam inroepen. "Niemand beter dan ik kan je hierover inlichten. Helaas kan ik niet weg van hier, want ik ondersteun de muur totdat de werklui ko-

men. Neem mijn plaats in, dan ga ik voor jou de Hodzja roepen". Zo gezegd, zo gedaan! Onze ongelukkige gast wachtte een lange tijd. Er kwam niemand opdagen. Hij vertelde zijn relaas aan voorbijgangers, die meewarig het hoofd schudden. Iemand vroeg hoe die onbekende man er uit zag. Op het antwoord begon hij te schateren van het lachen. "Hij was het, Nasreddin Hodzja".

WENSKAARTEN VOOR MOSLIM FEESTEN.

Bij het kinderfonds van de Verenigde Naties kunnen prachtige moslim wenskaarten worden gekocht. Een doosje met 10 kaarten kost f 14,--.

Besteladres: Unicef Nederland, Antwoordnr. 1899,, 2500 XK Den Haag, giro 7515.

Het feest van de vastenmaand valt op 19 juni, het offerfeest op 26 augustus 1985.

"HET BESTE UIT BEGRIP"

Evenals het blad "Begrip" beoogt "Het Beste uit Begrip" bij te dragen tot dialoog en goede verstandhouding. Uit de eerste vijf jaargangen werden 19 van de 55 artikelen herdrukt in vier rubrieken: islamitische feesten en rituelen, islamitische wetgeving, theologie en politiek, en: relaties tussen moslims en christenen. Aan de orde komen zo het vasten en het gebed, het vrome "gedenken" van de 99 namen van God, de bedevaart en het offerfeest, alsmede de taak van de imam en een vergelijking tussen moskee en kerk. De islamitische wet betreft voedselregels, huwelijksrecht, seksualiteit en de positie van de vrouw. 'Islam en politiek' gaat o.a. over Libanon en Jeruzalem. Dit ligt iets verder van ons bed. Het vierde deel over relaties van moslims en christenen is van groot belang voor de dialoog. Het laat zien hoe moslims over Christus denken en hoe zij de gegevens van bijbel en koran met elkaar proberen te verzoenen, wat niet altijd lukt.

Dr. K. Wagtendonk

De prijs van het boek bedraagt f 15,50 incl. porto.

Te bestellen: Giro 4300211; t.n.v. Stg. Cura Migratorum - Begrip; Luybenstraat 17; 5211 BR 's-Hertogenbosch. Tel: 073 - 145159.

REDACTIE VAN BEGRIP.

- Dr. P.Reesink: ; relatieopbouw moslims-christenen, in dienst van Stg. Cura Migratorum. Eindredacteur. Luybenstraat 17; 5211 BR 's-Hertogenbosch. Tel: 073 - 145159.
- Drs. J.Slomp ; predikant in algemene dienst van de gereformeerde kerken in Nederland om voorlichting te geven over de ontmoeting met moslims in onze samenleving. Dienstencentrum; Postbus 203; 3830 AE Leusden. Tel: 033 - 943244.
- Drs. Mw. G.Speelman: functionaris voor de relaties christenen-moslims, vanuit de Ned. Hervormde kerk. "Kerk en Wereld", Postbus 19; 3970 AA Driebergen. Tel: 03438 - 12241.
- J.Th. Rijk ; Secretaris van het R.K. Vreemdelingenpastoraat. Luybenstraat 17; 5211 BR 's-Hertogenbosch. Tel: 073 - 145159.
- P. Backx ; Pastor, Effenseweg 1; 4838 BA Breda. Tel: 076 - 132825.
- Buitenlandse Correspondente:
Drs. G. Rouached-Versteegden; Rue la Liberté; 5121 Rejiche - Mahdia; TUNESIE.
- Abonnementen en administratie:
M. van der Eerden; Luybenstraat 17; 5211 BR 's-Hertogenbosch
Tel: 073 - 145159.